

Metodika

Blok 8

Komunismus a demokracie v Československu

LEKCE

36

Jak se žilo po revoluci

CÍLOVÁ SKUPINA

ZŠ / 14–15 let

ČASOVÁ DOTACE

90 minut

MEZIPŘEDMĚTOVÉ
VZTAHY

Občanská výchova /
Etická výchova /
Mediální výchova

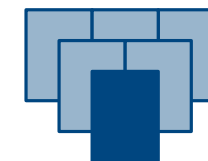

KLÍČOVÁ SLOVA

demokracie /
současnost / média /
příčiny a následky

Anotace lekce

Lekce si klade za cíl seznámit žáky s výzvami a problémy, před kterými stála porevoluční česká společnost. Žáci se seznamují především se dvěma velkými událostmi přelomu století: opoziční smlouvou a tzv. krizí v České televizi. Obě témata pak nastolují obecnější fenomény nezávislosti médií a legitimacy moci v demokracii. Pojmenování obtíží mladé země žákům vzhledem ke kontinuitě nedávných dějin umožní kultivovat porozumění současnosti. Lekce klade důraz na iniciativu a samostatnou práci žáků a vede je ke kritickému zacházení s internetem. Svou strukturou tak zároveň performuje či anticipuje i některé ze současných společenských výzev, jako je třeba informační záplava na internetu, a posiluje mediální gramotnost žáků.

Badatelská otázka

Co trápilo lidi po revoluci?

Vzdělávací cíle

Obsah

— Žáci se seznamují s politickými a společenskými problémy a výzvami porevoluční České republiky.

Historické myšlení: Příčiny a důsledky

— Žáci sestavují posloupnost událostí, rekonstruují jejich vývoj v čase, příčiny a důsledky. Uvědomí si také, že události mají více příčin a více důsledků.

Badatelské dovednosti

— Porovnáváme a třídíme zdroje.
— Sestavujeme podloženou odpověď.

Vazba lekce na RVP ZV (2021)

D-9-8-04 / prokáže základní orientaci v problémech současného světa
D-9-8-04p / chápe význam událostí v roce 1989 a vítězství demokracie v naší vlasti

Zdroje

Zdroj 1

HistoryLab: Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte!

název

<https://lms.historylab.cz/katalog/cviceni/deset-let-po-revoluci-dekujeme-odejdete>

link

Zdroj 2

Co byste popřáli Václavu Klausovi a Miloši Zemanovi do roku 2000? Anketa v dobovém tisku, Týdeník MF DNES, 6. 1. 2000.

název

komentář

Pramen je sice evokační, ale významově velmi bohatý. Předdesílá ústřední dvojici opoziční smlouvy, tehdejší přední politiky Miloše Zemana, předsedu levicové ČSSD, a Václava Klause, předsedu pravicové ODS. Žáci budou během svých rešerší narážet většinou na články psané s odstupem a často se snahou o zaujetí korektního, neutrálního postoje. V takovém žánru se pak často zapomíná, jak zněl ve své době hlas ulice. Odpovědi v anketě zaznívají z pestrého spektra respondentů, ale přesto jsou znepokojivě konzistentní. Evokační pramen tak žáky nejen seznamuje s dobovou atmosférou, ale zároveň jim může sloužit jako korektiv jejich vlastní práce.

Zdroj 3

Demonstrace před budovou České televize na Kavčích horách, hovoří Petra Buzková z ČSSD. (Jan Fišer, 2000)

název

<https://zpravy.aktualne.cz/galerie-a-video/obrazem-tak-vypadala-krize-v-ceske-televizi-pred-20-lety/r~14d9c94853f111ebb1110cc47ab5f122/r~081d4c3a53fa11eb9d470cc47ab5f122/>

link

komentář

Jedná se o jednu z ikonických fotografií tzv. televizní krize v České televizi. Pramen obsahuje všechny podstatné motivy: naznačuje, že spor je veden mezi médii a politikou a že se může jednat o problém svobody slova. Momentka z demonstrace navíc naznačuje, že se jedna ze stran těšila i veřejné podpoře, resp. že se v očích veřejnosti jednalo o kritický moment, když vyšla do ulic. Je na pedagogovi, jestli chce žákům představovat tehdejší poslankyni vládnoucí ČSSD a místopředsdkyni PSP ČR Petru Buzkovou. Její přítomnost poukazuje na rozpolcenost v řadách politické třídy, ale pro docenění takové skutečnosti je potřeba znát více kontextu.

Zdroj 4

Dokument „Vládeme, nerušit“ na motivy stejnojmenné knihy Erika Taberyho, vyrobený Českou televizí v roce 2007.

název

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10123147075-vladneme-nerusit/>

link

komentář

V závislosti na struktuře hodiny a na rozhodnutí pedagoga se žáci s tímto zdrojem mohou, ale nemusejí seznámit. Erik Tabery byl v době napsání knihy (2006) redaktorem týdeníku *Respekt*, profilovaného liberálně. Tabery opoziční smlouvu interpretuje jednoznačně negativně. Dokument poskytuje mnoho dalšího kontextu, žáci si skrze vizuální materiál můžou přelom století dalším způsobem osahat.

Zdroj 5

Tzv. „rudolfinský projev“ tehdejšího prezidenta Václava Havla, přednesený 9. 12. 1997 před oběma komorami parlamentu v Rudolfinu.

název

<https://archiv.hn.cz/c1-932551-z-projevu-prezidenta-vaclava-havla-k-poslancum-a-senatorum-v-rudolfinu>

link

komentář

V závislosti na struktuře hodiny a na rozhodnutí pedagoga se žáci s tímto zdrojem mohou, ale nemusejí seznámit. Projev byl přednesený ve vyhrocené atmosféře a reflektuje počínající porevoluční deziluzi. V listopadu 1997 se ukázalo, že ODS financoval pod fiktivními jmény majitel zprivatizovaných Třineckých železáren Milan Šrejbr, sponzorskému daru pak dokonce předcházela půlmiliardová státní dotace na odstranění ekologických škod, kterou schválila vláda Václava Klause, tehdejšího předsedy ODS. Krátce po projevu došlo k tzv. sarajevskému atentátu, tedy rozkolu uvnitř vládní ODS, který nakonec vedl k předčasným volbám.

Sám projev se takovými detaily nezabývá: je obecný, prezident Havel v něm tluočí obavy a frustraci běžných občanů, v mnoha aspektech odkazuje ke cvičení „Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte!“ a oběma tématům propůjčuje širší rámec k přemýšlení. Jako dobový dokument je Havlův projev poměrně ponurou výpovědí.

Návrh postupu

Fáze

Popis

Učitel

Žák

Komentáře

Fáze 1 20 minut

práce
s HistoryLabem

- S žáky projde cvičením „Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte!“ Výsledky by se měly reflektovat přímo v hodině, takže je preferováno plnění s celou třídou nebo ve skupinách spíše než individuálně.

- Prochází cvičením (zdroj 1) „Deset let po revoluci? Děkujeme, odejděte!“

- Žáci s pedagogem identifikují neklidnou atmosféru konce 90. let 20. století v České republice. Skutečnost, že se společnost osvobozená od komunismu opět bouří, může být pro mnohé překvapivá.

Fáze 2 25 minut

vypracování
pracovního listu

- Ukáže žákům evokační prameny (zdroje 2 a 3) a rozdělí je do skupin, ve kterých budou pracovat dalších asi 45 minut, pokud se jedná o 90minutovou hodinu, anebo až do příští lekce. Je na uvážení učitele, do jak velkých skupin žáky rozdělí. Ve 28členné třídě by na každém tématu pracovaly minimálně dvě samostatné 7členné skupiny (ale je možné vytvořit i menší skupiny).
- Učitel s žáky projde instrukce, pomáhá skupinám s dílčími problémy. Učitel žáky upozorní, že každá skupina svá zjištění představí asi pětiminutovou prezentací.

- Žáci se podívají na evokační prameny (zdroje 2 a 3) a rozdělí se podle preferencí do skupin, každá zpracovává jedno téma.
- Potom postupují podle instrukcí v pracovním listu. V této první fázi by se měli soustředit spíše na rešeršní část úkolu a doplnit si body v osnově, jak je pracovní list navrhuje. Není to málo práce.

- Žáci si s předchozími cvičeními a pracovními listy už mohli osvojit badatelské metody, ale vždy dostali kurátorsky ošetřený předvýběr pramenů. Nyní si musí poradit sami. Lekce vede žáky ke kritickému nakládání s otevřenými zdroji informací, poskytuje jim vodítka k tomu, jak si poradit se získáváním informací na internetu. V postupu jim pomáhají Osnova a Navigační list v PL.

Fáze 3 60 minut

sledování
či poslech
dokumentů

(Ize vynechat nebo zadat jako samostatnou práci)

- Upozorní žáky na oba dokumenty (zdroje 4 a 5), dohodne se s žáky v každé skupině, kdo bude úkol plnit (a v jakém složení). Projít každým z dokumentů zabere asi hodinu, takže stačí, když se jeden žák podívá jen na jeden z nich. V každé skupině by měl být aspoň jeden žák, který si přečte „rudolfinský projev“, a alespoň jeden, který zhlédne „Vládeme, nerušíť...“.
- Tento krok je dobrovolný a je na uvážení učitele, jestli ho žákům zadá. V případě 90minutové lekce pak odpadá.

- Žáci se seznámí s jedním či druhým zdrojem (zdroje 4 a 5), informace zde získané pak zahrnou do svých pracovních listů a do příběhů, které dávají dohromady.

- Oba zdroje jsou nepovinné, ale jakožto informační materiál prohlubují znalost tématu. Pomáhají pak rozvíjet spíše dlouhodobé perspektivy a otázky po hlubších příčinách a následcích obou událostí. Zatímco Havlův „rudolfinský projev“ sugestivně uvádí do atmosféry konce 90. let, dokument „Vládeme, nerušíť“ dává oběma událostem podstatný kontext a poskytuje další informace.
- Doporučujeme tuto fázi zadat jako domácí úkol.

Fáze

Popis

Učitel

Žák

Komentáře

Fáze 4
20–25 minut

**dokončení
pracovního listu**

- Pomáhá skupinám v dokončení obou příběhů. V této fázi by měli mít žáci rešeršní část hotovou a měli by přistoupit k sestavování celistvých příběhů.

- Postupují podle instrukcí v pracovním listu. V této druhé fázi by měli začít dávat dohromady příběh dotyčného okruhu a vytvořit nějaký koncizní celek. Pracují se svou osnovou.

- Od rešeršní činnosti a práce s otevřenými zdroji přecházejí žáci k interpretaci. Skládají příběh dohromady, dávají mu smysluplnou časovou strukturu, uvádějí příčiny a následky, představí podstatné milníky, aktéry, reflektují různé názory a strany sporů, formulují svůj vlastní postoj.

Fáze 5
20–25 minut

**žáci představují
své příběhy zbytku
třídy**

- Moderuje diskusi, dbá na to, aby každá skupina mohla představit, co zjistila – rekonstrukci událostí –, a prezentovala svůj pohled na věc.

- Žáci představují svůj příběh zbytku třídy. Nemusí nutně reprodukovat vše, na co přišli – podstatné je, aby ostatní ve stručnosti seznámili s dotyčnou událostí, aby skupiny, které pracovaly na jiném tématu, s celou věcí obeznámili. Formulují i svůj pohled na dotyčnou událost.

- Žáci jdou s kůží na trh a představí, k čemu dospěli. Ukazuje se přitom, jak pracovali s prameny a zdroji a jak porozuměli celé události. Úkol rekonstruovat celý příběh pro ostatní je vede k nutnosti zkratky, ale tím i k interpretaci a formulování stanoviska.
- Pakliže ve třídě zpracovává jedno téma více skupin, žáci jsou konfrontováni s růzností pohledů, mnohostí zdrojů a otevřeností interpretace.

Kritéria hodnocení

Začátečnická úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Časová osa zůstává kusá a epizodická, bez příčinného navazování událostí. Volba podstatných aktérů a událostí je namátková a se slabou vazbou na celkový příběh. Žáci vybrané téma nedokáží sestavit ve smysluplný celek, což se projeví i na nedostatečném popisu základních pojmů. Čerpají z nedůvěryhodných či marginálních zdrojů, nejdou za rámec Wikipedie, nekriticky přebírají postoje zpracovávaných pramenů.

Příklady odpovědí

Opoziční smlouva je dohoda dvou nejsilnějších stran. – Televizní krize je, že byli zaměstnanci televize nespokojeni a bouřili se.

—
Premiér Klaus a Zeman se dohodli na společné vládě, ale lidem se to nelíbilo. Byli za to neoblíbení a po kritice jejich vláda skončila. – Televizní krize začala jmenováním neoblíbeného ředitele. Jana Bobošíková pak vedla zprávy, ale to se nelíbilo. Do televize proto chodili politici, a nakonec se ředitel vyměnil.

—
Kopírování hesel a časových řad z Wikipedie.

Základní úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák dokáže sestavit základní časovou strukturu událostí, identifikuje hlavní aktéry, sestaví glosář alespoň k některým klíčovými pojmům. Pracuje s minimálním možným počtem zdrojů, tlumočí názory druhých, ale neformuluje svůj vlastní.

Příklady odpovědí

Opoziční smlouva znamená spojení dvou hlavních politických stran. Je to většinová vláda...

—
Lidé s ní nebyli spokojeni, a tak vznikaly občanské iniciativy, *Impuls 99*, *Děkujeme, odejděte!*...

—
Opoziční smlouva skončila po volbách roku 2002...

—
Podle Taberyho se tehdy rozmohla korupce, ale Miloš Zeman a Václav Klaus si za ní stojí, protože tehdy prý byla jediným možným řešením...

—
Televizní krize začala 12. 12. 2000 odvoláním ředitele Dušana Chmělíčka... a skončila jmenováním Jiřího Balvína 9. 2. 2001.

Střední úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák dokáže sestavit časovou osu, situuje v ní jednotlivé aktéry a rozpoznává jejich role, mimo posloupnost událostí vnímá i širší příčiny a důsledky celé události. Rozlišuje komentářové a informační zdroje, hodnotí různé perspektivy, dokáže nad rámec základní posloupnosti formulovat i obecnější koncepty jako „dělba/střídání u moci“ nebo „veřejnoprávní zájem“ a „nezávislost médií“.

Příklady odpovědí

Výsledkem má být komplexní text či prezentace, výseky mohou vypadat následovně:

Televizní krize začala..., což ohrozilo její nezávislost a objektivitu vysílání... skončila... když se změnila zákony a byla zajištěna její nezávislost na politicích.

—
Podle Taberyho se rozmohla korupce, protože bez jakékoliv opozice a po domluvě mezi nejsilnějšími stranami vlastně zmizela kontrola toho, co politici dělají...

—
Jana Bobošíková byla jmenována ředitelkou zpravodajství 23. 12. 2000, ale redaktoři upozorňovali na její vazby na Václava Klause a obávali se proto, že není nezávislá...

Pokročilá úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák dokáže sestavit časovou osu, situovat v ní aktéry a klíčové pojmy jako její zřetelné epizody. Namísto pouhé posloupnosti nabízí ucelený narativ, nesený nějakým konceptem (nezávislost médií / dělba moci atp.). Rozpoznává jednotlivé názory a dokáže formulovat své vlastní či rozvažovat na základě získaných informací, ke kterým ze stran se sám kloní. Pracuje s rozmanitými zdroji a rozlišuje jejich žánrovou povahu. Vnímá dlouhodobou platnost některých probíraných témat.

Příklady odpovědí

Výsledkem má být komplexní text či prezentace, výseky mohou vypadat následovně:

V Reflexu sice píšou, že opoziční smlouva žádnou zradou na voličích nebyla, protože většína lidí volila levice a pravici, a tak vládla levice a pravice dohromady, jenže úplně zapomínají, že Klaus kandidoval s heslem „doleva, nebo s Klausem“ a že lidé chtěli změnu po „sarajevském atentátu“. Takže když si Zeman pozval do vlády zase Klause, asi se jim to moc nelíbilo...

—
Přestože obsazení České televize a neposlušnost zaměstnavatelů vnímám jako problém, myslím si, že zaměstnanci ČT byli v právu. Protože nezávislost televize stojí výš. Navíc to bylo v době opoziční smlouvy, kdy si Klaus se Zemanem chtěli rozdělit celou zemi...

Doporučená literatura

KOPEČEK, L.

Deformace demokracie? Opoziční smlouva a česká politika 1998–2002.
Praha, 2015.

GJURIČOVÁ, A. – KOPEČEK, M. (eds)

Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989.
Praha, 2008.

Metodika

Blok 8 / Komunismus a demokracie v Československu
Lekce 36

Jak se žilo po revoluci

Autoři lekce (metodický a pracovní list):

Pavla Sýkorová

Michal Kurz

Josef Řídký

Grafická úprava:

Hedvika Vilinger Člupná

Dílo podléhá licenci [Creative Commons CC BY-SA 4.0](#)

[Uvedte původ](#)–[Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní](#).

Všechny metodiky a pracovní listy jsou v elektronické podobě ke stažení na webových stránkách dejepisplus.npi.cz.

Rok vydání 2022

Národní pedagogický institut České republiky

www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky